

rum. Viris practicis non plus temporis concedatur philosophiæ impendendum, quam quod publicis negotiis suffurabantur. Et qui vivaciori erant ingenio, ad Rempublicam accedere voluerunt. Hinc plures eloquentiæ se confecerunt, quam aliam ad rempublicam esse credebant. Maxime quoque impediatur Philosophiæ cursus & incrementa, tam bellis externis, quam potissimum motibus internis, quibus vasta illa imperii moles identidem conquassabatur. Quod autem reliquum fuit literarum & Philosophiæ lumen, id gentium barbararum incursions cum ipso tandem imperio oppresserunt.

§. VII.

EXponendum quoque est, quæ sub Papismo facta subierit libertas philosophandi, quibus ex seminibus conceptus sit Papismus, quibus augmentis creverit, & quomodo demum ad maturitatem pervenerit, viri eruditissimi ac perspicacissimi dudum explicuerunt. Id autem extra controversiam positum est, illum constitutum esse ex ineptiis, figmentis & fraudibus innumeris; qui omnis apparatus ad sibi propositum habuit, ut Papa, & qui ipsi ad

addicti erant, in conscientias primum, & mox in bona hominum, existimationem & vitam absolutum dominium exercerent, imo ipsa orbis imperia & eorum jura invaderent sibi que subicerent. Quum vero facile intelligerent mortalium callidissimi, huic instituto nihil magis esse contrarium libertate philosophandi, non postrema erat cura, hanc partim opprimere, partim ita flectere ac moderari, ut rebus inde suis nihil existeret periculi. Scholæ quidem in Papismo erant, in quibus prima duntaxat literarum & religionis rudimenta tradebantur. Qui vero in hisce docebant clerici erant, adeoque arctissimo subjectionis vinculo Papæ obstricti. Hi discipulis instillabant principia servitutis, quorum imprimis pertinet doctrina de eminentia & potestate Papæ, & obsequio illi, ut Vicario DEI sine exceptione præstando. Nec multo melior erat conditio Academiarum. Et hæc saltem qua maximam partem auctoritate Pontificis institutæ sunt, atque supremæ ejus inspectioni subiacebant omnes. Episcopi erant Cancellarii vel Rectores perpetui. Ex ordine clericorum eligebantur Professores. Quis hoc rerum statu aude-

auderet libere philosophari? Nec desunt rerum testimonia. Virgilius Episcopus Salisburgensis a Bonifacio Archiepiscopo Moguntino publica censura castigatus est, quod statueret dari antipodes. Sunt, qui illum hanc ob culpam a Papa Zacharia munere privatum referant. * Id saltem indubium est, eundem Pontificem misisse legatos, qui hac de re quam diligentissime cognoscerent, additis mandatis ut si convictus fuisset reus, sacerdotii honore exutus Ecclesia pelleretur. Tanti discriminis erat Mathesin colere & Astronomiam. Nec periculi expertus fuit scientia naturalis reliqua. Qui enim in ea aliquantum supra vulgum sapiebant, his objiciebatur crimen magiæ, ut exempla Alberti Magni & Cornelii Agrippæ docent. Quid? quod ipse Papa Sylvester II. quum studio philosophico impensius operaretur Magiæ suspicionem non evitaverit. Politicam vel attingere vix ausus est quisquam. Hanc enim considerabant ut sapientiam quandam diabolicam, cui filii tantum hujus seculi studerent, & quæ veræ sapientiæ ac prudentiæ e diametro opposita esset. ** Ratio ejusmodi proscriptionis est

* Conf. Baile. titulo Virgile. ** Conf. Gundlingii hist. Liter. Cap. IV, Sestio II, §. LXXXI.

15
in promtu. Veræ namque politicæ palmarium est munus, Principum & imperii civilis jura adstruere, quæ ut proculcarentur exigebat ratio status Monarchiæ Papisticæ; quare altum de illis voluit esse silentium. Nec tamen ab omni Philosophia media hæc ætas abhorruit. Exstant nimirum Scholastici, quibus Aristotelica potissimum placita aridebant. Hi autem scripta Aristotelis non habebant, atque si habuissent, non intellexissent, utpote lingvæ Græcæ ignari, verum versionibus urebantur latinis, & quidem deductis ex alia versione nempe arabica, de qua quid sentiendum sit, vel inde judicari potest, quia interpretes Arabes, lingvæ græcæ vix recte intelligebant, & qui ex Arabica in latinam Aristotelem transmitterent, vix Arabum sentum ubique adsequerentur. Quin itaque loco veri Aristotelis monstrum quoddam vel spectrum ejus potius prodierit, nullum superest dubium. Interim umbra quædam libertatis philosophicæ apud Scholasticos mansit, quum de notionibus atque ideis acrimonia

* Confr. Salmasius in Prefat. ad tabul. Cebet.

ter inter se digladiarentur. Primaria litis materia erat quæstio: *an in solo intellectu residerent universalia, an vero præterea in re ipsa agnoscerent fundamentum.* Qui priorem tuebantur opinionem Nominales, posterioris assertores Reales dicebantur. Neque hoc, quidquid erat libertatis illis invidabat regnum papisticum. Ad ejus enim interesse spectabat, quod homines in speculationibus vanis atque sterilibus ingenio abuterentur, adeoque sic avocarentur ab investiganda vera ac genuina rerum divinarum & humanarum scientia, qua nihil esset aptius de regendo mysterio iniquitatis. Res planior erit, ubi seorsim in considerationem venerint variae portiones doctrinae scholasticae, ejusque in illis indoles ac genius. In Logica sibi triumphare videbantur, quam instrumentum instrumentorum, artem artium & solem orbis rationalis appellabant, verum tantum abest, ut de veritate inveniendâ & apta methodo disponendâ aliquid solidi docuerint, ut potius hanc doctrinam inanibus tricis & sterilibus quæstionculis corruerint perverterintque & in artem quandam nugatoriam transformaverint. Metaphysicam
scien-

scientiarum reginam salutabant, sed quam pariter tot enitatum, hæccitatum aliarumque inutilium abstractionum panniculis induebant, ut nonnisi in regno tenebrarum regiam dignitatem tueri potuerit. Theologia naturalis ex principis metaphysicis tantum, & illis quidem, ut modo iunimus corruptis, tradebatur, non vero ab experientia & contemplatione mundi, quæ una est vera ejus tradendæ ratio; quare non potuit non fontis impuri retinere saporem. De Pneumatologia reliqua & Psychologia idem dictum esto. Philologia denique moralis Scholasticorum variis quoque vitiis erat infecta & præsertim quidem hæc: I. Neglexit considerationem naturæ humanæ, quæ tamen in ista doctrina nihil magis est necessarium. Nam ut omnia officia naturæ humanæ convenire debent, ita quæ circa illa versantur præcepta, accuratiorem ejus notitiam fundamenti instar præsupponunt. II. Metaphysicas speculationes intrusit, quæ cum in omni philologia parum, in hac disciplina minimum adferunt utilitatis. III. Quæstiones spinosas & ineptas magno numero concumulavit. IV. Certa non se-
C que.

quæbatur principia, sed modo a ratione, modo a Scriptura, modo a Pontificum decretis argumenta depromsit. V. Dubitationem & incertitudinem fovit, adeoque viam pandit scepticismo morali, imo probalissimo Jesuitico, quo vitæ ac moribus nulla capitalior pestis existere potuit. Quod autem magnus ille Grotius e sterquilino Scholasticorum aliquantulum auri eruerit, id vasto ejus ingenio est tribuendum. Leibnitius quoque de Scholasticis mitiorem sententiam dixit. De cetero commune dudum orbis eruditi judicium existit, eos parum vel nihil ad promovendam philosophiæ augmenta contulisse.

§. VIII.

DEducit nos ratio ordinis ad considerandum, quomodo libertas philosophandi restituta & in orbem Europæum postliminio fuerit redacta. Viam tantæ mutationi singularis quædam faterum conspiratio aperuit. Constantinopoli a Turcis occupata, viri quidam doctissimi salutis causâ interiora Europæ loca petiverunt. Hi linguæ græcæ notitiam, barbarie temporum intermortuam & propemodum extinctam resuscitarunt; adeoque id effecerunt, ut ab impu-
ris

19
ris rivulis ad ipsos veteris eruditionis fontes homines revocarentur. Exules isti magnam bonorum librorum suppellectilem secum attulerunt, alisque faventiori mercurio usis, exstiterunt auctores, ut sumtus præberent, quibus hi thesauri, a Turcis auri non doctrinæ avidis redimerentur. Et quod mireris, multi eorum præter græcam, latinam quoque linguam callebant, quare admodum erant idonei ad monumenta græcica in hanc transferenda, quod & re ipsa præstiterunt; ceu de Trapezuntio, Bessari-
one, Gaza, Argyropylo, alisque constat. Renascentiæ philosophiæ obstetricias quoque manus præbuit liberalis Principum & Magnatum favor. Perennis hæc est gloria Alphonsi Neapolis & Arragoniæ, Ludovici XI. Galliæ, Mathiæ Corvini Hungariæ, Regum, ut & Mediceorum Colnorumque, Principum Florentinorum, aliorumque. Accessit incomparabile Typographiæ inventum, quo factum est, ut ingeniorum fetus, qui ante non nisi tarde & multo cum labore ac sumtu propagabantur manu scribarum, jam facili negotio & leviori impensa in infinitam multitudinem excreverint.

His ita preparatis, reformatio religionis, ardentissimis multorum votis dudum exoptata, tandem advenit, cum lumine divino humanum juxta orbi restituens. Erat Lutherus barbariei & praesertim philosophiae scholasticae intensissimus & irreconciliabilis osor, cujus Plautino sale perficandae nullam intermisit occasionem. Nec leve momentum ad literas & philosophiam revocandam praestitit acutum juxta ac modestum Melanchthonis ingenium, & multiplex ac profunda eruditio. Ad hoc suam quoque contulit symbolam Erasmus, & illam haud spernendam, licet professione externa sacris purioribus non esset addictus. Quid multis? ubi in exilium ejiciebatur papismus, impedimenta philosophiae ab eodem enata, simul removebantur; & qui antea metu Papae ne hincere quidem ausi fuerant, jam suam de rebus divinis & humanis libere proferebant sententiam. Aequis autem passibus procedebant lingvarum & philosophiae studia, quod in illa praesertim aetate admodum fuit necessarium. Nam antequam ulterius provehii posset philosophia, prius indagandum erat, quid olim in orbe lucis fuerit. Id autem ut
sue

succederet negotium, e re erat, monumenta veterum undique conquirerentur, a mendis purgarentur, & omnia adhiberentur subsidia, quae ad illa intelligenda aliquid possent conferre. Recte igitur, & quidem ex singulari providentia divina factum est, quod maxima quaeque ingenia studio lingvarum, Criticae & Philologiae se consecraverint, adeoque veterum sapientiae reclusa, ad acquirenda nova scientiarum augmenta viam paraverint. Multis etiam post reformationem placuit philosophia Aristotelica, sed quam non e vitiosis versionibus, ut Scholastici sed ex Aristotele ipso didicerunt. Et si dicendum quod res est, ad tempora usque Cartesiani maxima Aristotelis auctoritas mansit. Nec tamen decrant, qui aliis quoque Philosophis pretium statuerent. Sic philosophiam Stoicam, excoluit Lipsius, Epicuream Gassendus; & Plato, ut olim, ita hac etiam aetate suos habuit admiratores. Progressu vero temporis non satis esse ducebant philosophiam veterum intelligere & explicare; sed novis quoque excogitandis & studium & operam accommodarunt. Nemo vero prolixum foret recensere omnes,
[qui

qui hoc & superiori seculo vel novas veritates invenerant, vel saltem invenisse sibi sunt visi, quod vastum quoddam historiae opus absolvent. Nostro instituto suffecerit, nonnullos tantum adduxisse, qui vel meritis vel fama praevaluerunt.

Ceteros inter primum sibi locum iure quam optimo vendicat Illustris Baco de Verulamio; qui ingenio instructus erat subtili iuxta ac solido & vere architectonico, quod non solum omnes ad scientias eadem vi propendebat, sed ad Rempublicam literariam instituendam ac dirigendam ipsa providentia destinatum videbatur. Admirationem auget, quod vir a primis adolescentiae annis ad senectutem usque negotiis gerendis intentus, tantum profuit scientiis, quantum nemo unus eorum, quorum per integrum vitae spatium, hoc unicum fuit negotium. Hic veterum defectus ingenue detexit, quod in unaquaque scientia desiderabatur, aperuit, & modum docuit, quo scientiae & novis incrementis ditarentur, & generi humano redderentur proficuae. Consilio ejus debentur societates scientiarum in Anglia, Gallia, Germania & alibi institutae. Nec dubitamus, quia plu-

plurima eorum, quae post Verulamium sunt inventa, aliquo saltem modo illi accepta ferenda sint. Et plura inveniri potuissent, si consilia ab hoc Mentore data, posteris pressius fuissent secuti; prout certo certius nobis persuademus, restare adhuc multa, in lucem & commodum societatis humanae, suo tempore proditura, ubi vix ab eo monstratae sequens, si quae futura est, insitit aetas.

Renatus Cartesius, ingenium naturae acutum artium mathematicarum cultura egregie excolivit. Quum vero inter eruditos, & praesertim in Academiis, maximam opinionum multitudinem ac varietatem observaret, omnem istam scientiam habuit dubiam & incertam, sibi que proposuit nihil admittere, nisi quod ipse clare ac distincte perciperet, quod unicum statuit scientiae omnis principum. Sic novum peperit philosophiae systema. Sed quocumque conatu certitudinem consectabatur, in multis tamen ingenio indulgit, adeoque in veterum incidit errorem, quo, experientia relicta, loco genuinae veritatis hypotheses protulit. Ut alia praetermittam, novum genus est figmentum, ut ipse concedit, Quum mi-

itaque eandem adhibeat ad explicanda phenomena naturæ, quid de rationibus ex ejusmodi principio enatis, statuendum sit, quilibet facile intelligit. Nec tamen censendus est, nihil omnino præstitisse. Primum enim philosophiæ scholasticæ, cujus adhuc magna erat auctoritas, gravissimum & propemodum lethale influxit vulnus. Nec parum ad hoc effecit, ut mathesis ad scientiam naturalem studio majori applicaretur. Et quamvis in pneumaticis ipsum punctum veri non semper attingerit, multa tamen tradidit, quæ suum adhuc pretium retinent & retinebunt semper. Ad libere denique philosophandum singulare exemplum præbuit & incitamentum.

Thomas Hobbes Anglus, Cartesio coævus, libertate philosophandi non utebatur solum, sed etiam abutebatur. In metaphysicis, physicis, moralibus & politicis nova proculdit dogmata, sed quæ maximam partem impia sunt & monstrosa. Ut ex pluribus unum adferam, horrendum utique erat, quod jus ac fas & honestum omne, imo ipsam religionem ab arbitrio imperii civilis suspenderet. Hoc tamen inter merita illius potissimum ha-

habetur, quod ingenium humanum penitissime perferutatus fuerit, adeoque occasionem præbuerit aliis inveniendi, quæ sine illo non reperissent, quod de se ipso tateatur Pufendorfius

In hæc tempora incidit ætas Hugonis Grotii, qui profundum ingenium & vastam suam eruditionem ad explicandum Jus naturæ adhibuit. Ut primus erat, qui hanc scientiam, ex professo tractavit, ita tantum in ea præfuit, ut vix alius ei equiparari possit. Sive enim extensionem ipsam tractationis ad plerimos casus, sive argumentorum soliditatem, sive fecunditatem propositionum, sive exemplorum varietatem & copiam, quin reliquis palmam præripuerit, dubium est nullum. Rectius vero fecisset vir magnus, si a particularibus quibusdam religionis Christianæ scitis abstinuisset, quibus attractis, tot Theologorum centuras in se provocavit.

Samuel Pufendorfius Juri Naturali excolendo se imprimis adplicuit. Doctrinas autem Grotianas partim adoptavit, partim quoque immutavit, quædam occasionem suppeditante Hobbesio invenit, nec pauca ex proprio inge-

nii fundo protulit, adeoque scientiam hanc in formam iusti syste-*ma*tis redegit. Variæ vero & quidem acerbissimæ querelæ, quas partim Theologi, partim Jurisconsulti quidam contra eum moverunt, vel ab inepto provenerunt Zelo, vel inde quod Pufendorfium ejusque dogmata parum intelligerent.

Si quis unquam libertatem philosophandi exercuit, certe is erat Christianus Thomafius, cui proprius fundus Jurisprudentiæ nimis arctus videbatur; quare ad omnes philosophiæ partes exspatiatus est, ubique novatorem agens. In metaphysicis, pneumaticis & anthropologicis paradoxa tradit, imo ridicula & absurda. In doctrina morali ad subtilitates nimias, & ab indole istius disciplinæ abhorrentes delabatur. In jure naturali non male docuit, quamdiu vestigia Pufendorffii pressit; sed ubi illis rejectis adhibet propria, in transversum abripitur. Et quis tulerit, quod legem naturæ nullam esse dicat, in locum ejus consilium tantum substituens? Principia iusti, honesti & decori, quibus destinata sunt nodis solvendis non sufficient. In Jurisprudentia Ecclesiastica cornicum oculos figere sibi videtur,

ita tamen ut Principibus ubique aduleatur, & in illos omnia jura Ecclesiæ transferat. Id vero recte & cordate ab eo factum, quod persecutiones religionis causa omnes, nulla non occasione dissuadeat. De cetero varia passim apud illum obveniunt, quæ alibi frustra quasiveris, & ubi recte fuerint applicata, suo non carebunt usu. Inprimis id habet cum Hobbesio commune, quod in detegendis vitiis humanis admodum sit oculus.

Gothofr. Wilhelmus Leibnitius vir, stupendi ingenii, ad omnes artes ac scientias æque aptus, Mathematicus erat, Physicus, Metaphysicus, Historicus, Politicus, Jurisconsultus, imo Theologus; & cum viris, in singulis harum scientiarum versatissimis, frequens literarum commercium exercuit. In mathesi & metaphysica præsertim excelluit. Mathesin invento calculi integralis & differentialis auxit. In metaphysicis etiam novas hypotheses excogitavit, quarum imprimis pertinet systema Harmoniæ præstabiliæ, cui doctrina de monadibus, nexu rerum, & alia id genus subserviunt. Nodum de origine mali per mundum suum optimum sol-

vere voluit. Præterea circa singulas fere scientias aliquid consilii dedit, qualia in actis Lipsiensibus occurrunt non pauca; maluit quippe sua in alienis quam propriis hortis crescere.

Christianus Wolfius doctrinas Leibnitianas partim integras, partim aliquantum immutatas suo systemati inseruit. Nec pauca ab aliis Philosophis præsertim Aristotelicis desumpsit. Sic Aristotelem in eo sequitur, quod ab Ontologia exortus, notiones istas abstractas in omnes disciplinas ingerit. Et vix ostendi potest dogma, quod Wolfii sit proprium. Id autem illi est peculiare, quod methodum Mathematicis familiarem, & inde mathematicam dictam, rigide magis, quam alius aliquis ante eum, ad philosophiam applicaverit. Hac tamen methodo nemo sibi illud patiatur, quasi omnia, quæ illa traduntur, ad certitudinem mathematicam sint evecta. Quæ apud Wolfium omnino inveniuntur hypotheses, ista licet methodo induta, hypotheses esse non desinunt. Observandum quoque est, eundem certaminibus cum Theologis, & quod illa commitabatur, tristi suo fato edoctum, in operibus deinde latinis hypotheses ab illis, quæ sub

29
demonstrationem cadunt, veritatibus, aliquando separasse; quamvis id semper non fecerit. Ut paucis me explicem, qui hypothetica sejungere, & scholastica spernere didicit, non solum sine periculo, sed etiam cum fructu Wolfium legere poterit.

Ex multis illis, qui de scientia naturali bene meruerunt, Duumviros istos celebratissimos Robertum Boyleum & Isaacum Newtonum nominabimus. Quod Boyleum attinet, quam connatam habuit ingenii sagacitatem, hanc pertinaci cum labore, nec sine magnis sumptibus exercuit in arcanis naturæ per experimenta explorandis. Quantum vero præstiterit, varia ejus, quæ exstant opera, satis declarant. Merita vero ejus extollit cum solida eruditione sociata pietas non fucata; quippe quum naturam scrutaretur non solum ut homines nova luce persunderet, vel commoda societatis humanæ auferet, sed etiam ut ex consideratione rerum variarum in mundo cognitionem Ipsius Creatoris crueret, & impietatem profligaret. Atque, ut post fata quoque salubre adeo institutum promoveres, salarium honorificum constituit viro

viro docto, qui prælectionibus publicis ex contemplatione naturæ attributa divina illustraret. Inter alios quibus hæc tradita est sparta, locum quoque obtinuit Wilhelmus Derrhamus, cujus opere præstantissimo Physico-Theologico partim cum fructu & voluptate fruimur.

Isaacus Newton communi orbis eruditi iudicio tantum fuit ingenium, quantum vix singulis seculis nascitur. Inventa methodo fluxionum, quæ eodem recidit, atque calculus integralis & differentialis Leibnitii, eo successu mathesin ad scientiam naturalem applicuit, quo ante eum nemo, nec post illum adhuc alius, quod vel ex Theoria motuum cælestium pater. Præterea, quibus augmentis creverit mathesis & scientia naturalis acta societatum, scientiis perficiendis dicatarum, imprimis docent. Ex hisce, autem speciminis loco allatis, liquere arbitramur, quantum libertas philosophandi faciat ad promovenda scientiarum incrementa.

SOLI DEO GLORIA.

